

Oslo, 24. januar 2024

**SLUTTINNLEGG
TIL
HØYESTERETT**

Sak nr.: 23-101553SIV-HRET

- Ankende part:** Finnmarkseiendommen (FeFo)
Postboks 133
9811 Vadsø
- Prosessfullmektig:** Advokat Frode A. Innjord
Advokatfirmaet Hjort DA
Postboks 471 Sentrume
0105 Oslo
- Partshjelper:** Máhkarávju siida v/leder Mathis M. Somby
9730 Karasjok
- Prosessfullmektig:** Advokat Brynjar Østgård
Advokatfirmaet Østgård DA
Postboks 1151
9261 Tromsø
- Ankemotpart nr. 1:** Kárášjoga Sámiid Searvi/Karasjok Sameforening
Org. nr. 993 377 325
Niittosjohka 23
9731 Karasjok
- Ankemotpart nr. 2:** Kárášjoga gielda/Karasjok kommune
Org. nr. 963 376 030
Postboks 84
9735 Karasjok
- Ankemotpart nr. 3:** Anarjogaleagi biras / Anarjokdalens velforening
Org. nr. 994 320 297
Heargedievvá 11
9730 Karasjok
- Ankemotpart nr. 4:** Beskenjárgilisearvi / Beskenjárga grendelag
Org. nr. 913 367 235

Girkogeidnu 5
9730 Karasjok

Ankemotpart nr. 5: Dalabogi guovlu
Org. nr. 997 854 241
Látevuovdi 34
9731 Karasjok

Ankemotpart nr. 6: Iešjoht searvi
Org. nr. 992 796 944
Minkveien 6
9512 Alta

Ankemotpart nr. 7: Váljohk biras
Váljohka 9
9730 Karasjok

Øvrige ankemotparter: Privatpersoner som har tilsluttet seg søksmålet, jf. egen partsliste.

Prosessfullmektiger: Advokat Caroline Lund
Advokatfirmaet Lund & Co DA
Akersgaten 30
0158 Oslo

Advokat Lasse Gommerud Våg
Advokatfirmaet Lund & Co DA
Akersgaten 30
0158 Oslo

Sak nr.: 23-101553SIV-HRET

Ankende part nr. 1: Toralf Henriksen m.fl.

Prosessfullmektig: Advokat Jan Fougner
Advokatfirmaet Wiersholm
Postboks 1400 Vika
0115 Oslo

Ankemotpart nr. 2: Reinbeitedistrikt 13 og 16

Prosessfullmektig: Advokat Erlend Andreas Methi
Advokatfirmaet Wiersholm
Postboks 1400 Vika
0115 Oslo

* * *

Saken gjelder: Kollektiv eiendomsrett.

1 Innledning

Det vises til rettens frist til 24. januar 2024 for sluttinnlegg.

2 Utmarksdomstolens dom 21. april 2023 i sak 21-0860771TVI-UTMA

Utmarksdomstolen avsa dom 21. april 2023, hvor innbyggerne i Karasjok kommune (Karasjoks befolkning) fikk medhold i sitt krav om kollektiv eiendomsrett, jf. slutningen punkt 1 som lyder slik:

1. «Eiendomsretten til det arealet i Kárášjoga gielda/Karasjok kommune som ble overdratt til Finnmarkseiendommen fra Statskog SF ved ikrafttredelsen av finnmarksloven, og som ikke tidligere er solgt til private eller som det som følge av rettighetskartleggingen etter finnmarksloven er eller blir avklart ligger til andre, ligger kollektivt til alle som til enhver tid har registrert bostedsadresse i Kárášjoga gielda/Karasjok kommune, og slik at disse har lik andel i retten.»

Lokalbefolkningen ble også tilkjent sakens kostnader, jf. slutningen punkt 2.

Ankemotpartene mener utmarksdomstolens konklusjon er riktig og kan i hovedsak slutte seg til rettens bevisbedømmelse og rettsanvendelse.

3 Påstand

Karasjok Sameforening mfl. har nedlagt slik påstand:

1. Anken forkastes.
2. Ankemotpartene tilkjennes sakskostnader.

4 Påstandsgrunnlag

4.1 Sakens bakgrunn

Ankemotpartene, Kárášjoga Sámiid Searvi/Karasjok Sameforening, Kárášjoga gielda/Karasjok kommune, grendelagene i Karasjok og privatpersoner, samlet omtalt som Karasjoks befolkning, gjør gjeldende at lokalbefolkningen i Karasjok kommune har *kollektiv eiendomsrett* til grunnen i Karasjok kommune for den delen av grunnen som ikke er overført til private (restarealet).

Arealet, som i stor grad samsvarer med den gamle Ávjovárrisiidaen, er om lag 5 300 km², og består i hovedsak av utmark. Området ligger i Indre Finnmark. Karasjok er samisk kjerneområde og 90 % av befolkningen snakker samisk.

Det er uomtvistet mellom partene at samene har besittet og hatt en altomfattende bruk av området i uminnelige tider, inntil området kom inn under Norge i 1751.

Partene er uenige om de rettigheter samene hadde før området kom inn under norsk jurisdiksjon i 1751 var en kollektiv eiendomsrett, eller kun en bruksrett. Videre er partene uenige om lokalbefolkningens vedvarende og altomfattende bruk etter 1751 og frem til i dag innebærer at lokalbefolkningens kollektive eiendomsrett er i behold. FeFo, som statens rettsetterfølger, har anført at statens eiendomsrett til arealet er et festnet rettsforhold etablert gjennom de siste 100 til 150

årene. Lokalbefolkningen er uenig både i at festnet rettsforhold under perioden er et aktuelt ervervsgrunnlag for staten overfor samene og at statens rett er av en slik karakter at den har utslettet Karasjokbefolknings kollektive eiendomsrett.

4.2 Kommisjonen og domstolens avgjørelser

Basert på sitt kartleggingsarbeid av felt 4 Karasjok over nærmere ni år, har Finnmarkskommisjonen enstemmig konkludert med at det var *lokalbefolkningen som opprinnelig var eier av området*, se kommisjonens rapport 11. desember 2019, bind 1 s. 218.

Kommisjonens flertall kom til at staten ikke hadde ekstingvert befolkningens eiendomsrett, se Finnmarkskommisjonens rapport bind 1 s. 218. Staten fikk med andre ord ikke medhold i at den hadde etablert eiendomsrett som et festnet rettsforhold. Mindretallet mente befolkningens eiendomsrett på grunn av statens senere disposisjoner ble utslettet av staten.

Også utmarksdomstolen legger enstemmig til grunn at befolkningen i 1751 hadde ervervet omfattende rettigheter som «gikk utover bruken», se dommen s. 59. Flertallet konkluderer videre med at befolkningen fortsatt i dag har en kollektiv eiendomsrett til grunnen i Karasjok, se dommen s. 78-89. Mindretallet kom til at befolkningen hadde ervervet «sterke rettigheter til grunnen», men ikke en kollektiv eiendomsrett.

Utmarksdomstolens vurderinger er i hovedsak sammenfallende med Finnmarkskommisjonens vurderinger.

I motsetning til i tidligere saker som ledd i rettighetskartleggingen etter finnmarksloven for Høyesterett, har både kommisjonen og utmarksdomstolen gitt befolkningen medhold i sitt krav. I HR-2016-203 Stjernøya fikk kravshaverne verken medhold i kommisjonen eller utmarksdomstolen. I HR-2018-456-P Nesseby kom kommisjonen og utmarksdomstolen til forskjellig resultat. Nesseby gjaldt ikke eiendomsrett, da statens eiendomsrett var erkjent.

4.3 Lokalbefolkningen hadde etablert eiendomsrett før Karasjok ble en del av Norge i 1751

Lokalbefolkningen anfører at samene hadde etablert eiendomsrett før området ble en del av Norge i 1751. Befolkningen gjør gjeldende at ervervsgrunnlaget er okkupasjon, alternativt alder tids bruk og lokal sedvanerett. Tvisteområdet var frem til 1751 en del av Ávjovárri siidaen, som lå under svensk jurisdiksjon i Torne Lappmark. Etter de samiske sedvanene som ble lagt til grunn av de svenske domstolene i Torne Lappmark, hadde siidaenes innbyggere fra gammel tid felles og eksklusiv rådighet over alle siidaområdetets ressurser.

De som flyttet til siidaen ble en del av det samiske samfunnet, og fortsatte og utviklet samfunnets bruksutøvelse på grunnlag av siidaens rettigheter. Reindriftsnomadismen utviklet seg også i overensstemmelse med siidaens rettigheter og samiske sedvaner. Utviklingen i reindriften kan følgelig ikke innebære at lokalbefolkningens eiendomsrett falt bort, slik FeFo anfører.

Det er enighet om at Ávjovárri/Karasjok i vår sak ikke var eid av den svenske kongen/staten. De svenske domsprotokollene fra blant annet tinget i Ávjovárri viser at samene forføyde over sine områder som eiendomsrettshavere. Dette er lagt til grunn i både norske, svenske og finske doktoravhandlinger om

temaet. Samenes eiendommer var gjenstand for rettighetsoverføringer ved arv og avhendelser, og befolkningen hadde eksklusiv rett til alle ressursene innenfor siidaens grenser.

Det er ikke omtvistet at befolkningen besatt og hadde en altomfattende bruk av området før 1751. FeFos anførsel om at staten eide den umatrikulerte grunnen i Indre Finnmark da dette ble en del av Norge i 1751, synes å bygge på en forutsetning om at utmarksområdene var eierløse. Terra nullius er imidlertid et syn som uttrykkelig ble forlatt ved finnmarksloven, jf. bl.a. Ot.prp. nr. 53 (2002-2003) s. 13:

«Hele arealet har vært i bruk fra langt tilbake. Ingen del av Finnmark kan i historisk tid anses å ha vært «terra nullius» (ubrukt/ubebodd land) verken i forhold til norsk rett eller folkeretten.»

Ved overgangen til norsk jurisdiksjon i 1751, var det nettopp samenes besittelse, disposisjoner og bruk av områdene i Indre Finnmark som begrunnet at området ble en del av Norge. Ávjovárri siida falt i sin helhet innenfor den norske siden av riksgrensen. Både kommisjonen og utmarksdomstolen har korrekt lagt til grunn at grensene til den gamle Ávjovárri-siidaen samsvarer i hovedsak med dagens kommunegrenser.

4.4 Lokalbefolkningens besittelse, disposisjoner og bruk har vedvart frem til dag

Den altomfattende bruken vedvarte også etter 1751, slik at uansett hva situasjonen var i 1751, var kollektiv eiendomsrett for lokalbefolkningen etablert ved alders tids bruk lenge før det tidspunktet som FeFo mener er relevant tidsperiode for rettighetskartleggingen (som ifølge FeFo er de siste 100-150 årene, dvs. fra midten av 1800-tallet).

Til tross for fornorskings- og diskrimineringspolitikken fra statlige myndigheter har den altomfattende bruken av utmarken vedvart, og de lokale sedvaner har regulert utøvelsen og forvaltningen av ressursene i Karasjok. Lokalbefolkningen – som i denne sammenheng inkluderer både fastboende, jordbrukere og reindriften, har stått for alt av bruk, herunder den interne forvaltningen av ressursene, frem til i dag. Befolkningen har brukt områdene til jakt, fangst, fiske, satt opp byggverk i utmarken slik som gammer, beite, slått, sennagress, bærplukking, sanking av reinlav og annen utmarksbruk og har gjennom sin faktiske bruk og tilstedeværelse beholdt sin eiendomsrett.

I motsetning til i Nesseby og Stjernøya gjør ikke reindriften eller andre gjeldende konkurrerende rettighetskrav. Ankemotpartene i sak nr. 23-101553SIV-HRE, Henriksen mfl. deler lokalbefolkningens syn på at staten ikke var eller senere er blitt eier av Karasjok, og fremmer ikke et eget krav på vegne av reindriften, i konkurranse med de fastboende. Verken reindriften i Karasjok eller bruk fra andre utenfra har vært i strid med samiske sedvaner, og kan ikke hindre etablering av kollektiv eiendomsrett for lokalbefolkningen. Det har vært utstrakt samarbeid mellom de fastboende og reindriften, noe som ble belyst i vitneforklaringene for utmarksdomstolen.

Det vil være et stort paradoks om reindrift som samisk kulturbærer anses for å være til hinder for samisk eiendomsrett, slik FeFo anfører.

Lokalbefolkningen gjør gjeldende at deres kollektive eiendomsrett følger av gjeldende nasjonal rett, basert på samiske sedvaner og rettsoppfatning, jf. finnmarksloven §29. Tvisteområdet faller inn under ILO-konvensjonen nr. 169, art 14 (1) første punktum. Det følger da av finnmarksloven § 3 og

presumsjonsprinsippet at tvisteområdet, som er «lands which they traditionally occupy», skal anerkjennes som befolkningens kollektive eiendomsrett.

4.5 Staten overtok ikke eiendomsretten i 1751

Området lå ikke under norsk jurisdiksjon før 1751, og det er ikke anført at staten ervervet en privatrettslig eiendomsrett som følge av at området ble en del av Norge.

Staten har heller ikke i perioden *etter* 1751 etablert eiendomsrett som har utslettet lokalbefolkningens eiendomsrett. Statens, og dermed FeFos, pretensjon om at området var å anse som kongens regale i 1751 har ikke vært anført tidligere, og kan uansett ikke føre frem da den i realiteten bygger på et terra nullius-synspunkt om at Karasjok var eierløst i 1751, se ovenfor.

4.6 Statens eiendomsrett er ikke et festet rettsforhold

Statens eiendomsrett kan heller ikke anses som et festnet rettsforhold på grunn av den lange tiden som har gått. I den grad festnet rettsforhold skal anerkjennes som rettsstiftende ervervsgrunnlag, er vilkårene ikke oppfylt.

4.6.1 Statens disposisjoner har vært få – og har uansett vært offentligrettslige

Statens angivelige disposisjoner i Karasjok var tilnærmet fraværende frem til 1900-tallet. I den grad det har vært tale om disposisjoner, har disse bare i helt begrenset grad gitt seg utslag i faktiske og rettslige disposisjoner i Karasjok. Videre har disse vært utslag av offentlig myndighetsutøvelse og ikke som eier av grunnen.

Statens disposisjoner har ikke endret befolkningens rettsoppfatninger. Lokalbefolkningen har aldri akseptert statens eiendomsrett til området. I den grad de har forholdt seg til statens disposisjoner, har man ansett den lokale sedvanen for å ha høyere rang enn statlige disposisjoner og reguleringer. Det meste av jordinndelingene har skjedd etter andre verdenskrig, og det aller meste har skjedd i og rundt Karasjoks tettsted som ikke er en del av restarealet – og som dermed ikke inngår i saken.

Det er på det rene at de få disposisjonene som har vært, er konsentrert om et svært begrenset område. Disposisjonene omfatter kun ca. 1 % av arealet i Karasjoks kommune, og kan ikke begrunne eiendomsrett for staten for det resterende arealet på 99 %.

Samenes forhold til staten gjør videre at statens disposisjoner ikke kan tillegges vekt da de normalt ikke har vært kjent eller de har vært utilgjengelig for samene på bakgrunn av språk- og kulturforskjeller. Samene har ikke hatt foranledning og heller ikke reell mulighet til å hevde sin eiendomsrett i større grad enn de har gjort. En kan ikke vurdere statens disposisjoner uten å se hen til fornorskings- og diskrimineringspolitikken og den store urett som ble begått mot samene.

Historiske kilder viser at samene og lokalbefolkningen både fra før og etter 1751 viste til urtidsbruk som grunnlag for sine rettigheter. Videre viser kildene at samene *har* protestert mot statens disposisjoner, der det har vært aktuelt eller mulig. På den annen side har statlige myndigheter *selv*, både i starten av fornorskingsprosessen og senere fra 1961/62, gitt uttrykk for usikkerhet rundt rettighetsforholdet.

4.6.2 Festnet rettsforhold for staten vil ikke være i samsvar med folkeretten

Karasjokbefolkningens krav tar utgangspunkt i gjeldende nasjonal rett, basert på samiske sedvaner og rettsoppfatning, jf. finnmarksloven § 29. I HR-2018-456-P avsnitt 103 fremgår det at loven skalt tolkes i samsvar med folkerettens regler om urfolk og minoriteter og at «i den utstrekning ILO-konvensjonen ikke er inkorporert ved § 3 første punktum, vil den likevel få vesentlig betydning ved anvendelsen av loven».

Karasjoks befolkning gjør gjeldende at området – som samene i Ávjovárri har besittet, disponert og brukt i uminnelige tider – er et landområde «they traditionally occupy», jf. ILO konvensjonens art. 14 (1) første punktum. Befolkningen viser i den forbindelse til uttalelsene i Ot.prp. nr. 53 (2002-2003) s. 88, hvor det fremgår at:

«Etter departementets oppfatning finnes det områder i Finnmark innenfor begge kategoriene i ILO-konvensjonen art. 14 nr. 1, og hele eller deler av indre Finnmark er omfattet av det første alternativet, dvs. områder som samene har krav på «eiendoms og besittelsesrett» til.

FeFos syn om at man må ta utgangspunkt i nåtiden og se på bruken de siste 100-150 årene samsvarer ikke med hva som er lagt til grunn i folkeretten. FeFos syn om at staten har eiendomsrett i medhold av festnede rettsforhold medfører at rettighetskartleggingen i realiteten vil være et skuebrød, ettersom statens fornuftspolitikk har pågått i denne perioden. Det vises her til Sametingets skriftlige innlegg etter tvl. § 15-8.

De folkerettslige reglene om urfolks landrettigheter, spesielt slik de kommer til uttrykk i ILO-konvensjon nr. 169 artikkel 14 (1) første punktum, medfører en plikt til å tilkjenne eiendomsrett til områder som urbefolkningen tradisjonelt besitter. Karasjok er utvilsomt et slikt område, og å ta anken til følge vil derfor medføre et folkerettsbrudd.

Situasjonen er i denne sammenheng en annen enn i Nesseby-saken, som omhandlet områder etter ILO-konvensjon nr. 169 artikkel 14 (1) *andre* punktum. I Nesseby var det enighet om at staten var eier og spørsmålet var om bygdelaget hadde ervervet rett til å forvalte ressursene, en rett som normalt ligger til eier. I denne saken er det derimot spørsmål om statens disposisjoner har *utslettet lokalbefolkningens* rettigheter til det området som den tradisjonelt har besittet. De folkerettslige reglene taler i denne sammenheng for å tillegge de statlige disposisjonene liten vekt.

4.7 Rettighetshaverkretsen

Det rettslige grunnlaget er samisk besittelse og altomfattende bruk i uminnelige tider. Ankemotpartens krav omfatter samtlige som bor i Karasjok som er et samisk samfunn. Rettighetservervet er foretatt av det samiske felleskapet i Karasjok, på grunnlag av samiske sedvaner og rettsoppfatninger. Tilhørighet i felleskapet har likevel tradisjonelt vært basert på bosetting hvor utmarksbruken har hatt et kollektivt preg, som også har inkludert ikke-samiske personer, eksempelvis kvener, som har flyttet til og som har blitt en del av felleskapet. Disse har da blitt assimilert inn i det samiske felleskapet som likeberettigede deltagere.

4.8 Særlig om statens skriftlige innlegg etter tvl. § 15-8

Staten har innlevert et skriftlig innlegg etter tvl. § 15-8. Staten fremsetter her en rekke innvendinger mot å anerkjenne eiendomsrett for Karasjokbefolkningen, slik Finnmarkskommisjonen og utmarksdomstolen har konkludert med. Innvendingene går i hovedsak ut på at øvrige bestemmelser anses generelt å være til hinder for at det kan anerkjennes kollektiv eiendomsrett til befolkningsgrupper, og at det skapes en uklarhet om den *fremtidig forvaltning* av området.

Saken gjelder hvem som har eiendomsrett til resteiendommen i Karasjok, ikke forvaltningen eller forståelsen av finnmarkslovens øvrige bestemmelser. Lokalbefolkningen er uenig i at bestemmelsene i finnmarksloven som staten viser til, er til hinder for at kartleggingsprosessen kan resultere i en anerkjennelse av kollektiv eiendomsrett for befolkningsgrupper eller grendelag. Det er Stortinget – som konsultasjoner med Sametinget – som har vedtatt at det skal gjennomføres en kartleggingsprosess. Loven kan ikke forstås slik at kartleggingsprosessen ikke skal ha en realitet. Dersom finnmarkslovens bestemmelser skal forstås slik staten hevder, vil en anerkjennelse av urfolkets eiendomsrett være utelukket. Det vil i tilfelle være folkerettsstridig.

Verken Sametinget eller Karasjoks befolkning har akseptert at opprettelsen av FeFo skal erstatte en prosess med kartlegging og anerkjennelse av eiendomsrett for samene, som folkeretten i så fall ville kreve, jf. betenkningen fra professor Hans Petter Graver og Geir Ulfstein. Stortinget har gitt detaljert anvisning på - både når det gjelder *hvordan* kartlegging skal skje, *på hvilket grunnlag* og hvordan saken skal behandles i rettsapparatet.

Innvendingene fra staten om at eiendomsrett for Karasjoks befolkning vil skape usikkerhet om den fremtidige forvaltning av området, gjelder som nevnt spørsmål Høyesterett ikke skal ta stilling til. Staten vil ha sin reguleringsrett i behold, og innvendingene fremstår som skremmebilde. Det finnes en rekke større utmarksområder i Norge hvor staten (eller FeFo) ikke er eier. Når det gjelder hvordan lokalbefolkningen skal organisere seg fremover, vises til Rt-2001-1229 (Svartskog). Her uttaler Høyesterett at:

«Hvordan disse spørsmål skal løses internt, og hvordan området skal forvaltes i fremtiden, skal ikke avgjøres i denne saken.»

Karasjok gjør gjeldende at styresammensetningen i FeFo, hvor styrets leder skifter hvert annet år, har vist seg å føre til en rekke omgjøringsvedtak og en lite effektiv forvaltning av de samiske kjerneområdene. Denne saken er et eksempel på det da FeFos styre først godtok kommisjonens konklusjon og deretter året skiftet mening og likevel ikke godtok kommisjonens konklusjon.

Bestemmelsene staten viser til i finnmarksloven §§ 22-25, gjelder blant annet jakt og fiskerettigheter for andre, også personer utenfor fylket. Disse bestemmelsene kan ikke være til hinder for å anerkjenne karasjokbefolkningens eiendomsrett til eget landområde, jf. finnmarksloven § 5 hvor det uttrykkelig er presisert at «loven her gjør ikke inngrep i kollektive og individuelle rettigheter som samer eller andre har opparbeidet ved hevd eller alder tids bruk».

Staten kan ikke nå bli hørt med et syn som gjør rettighetskartlegging av eiendoms- og bruksrettigheter i Finnmark til et skuebrød, uten mulighet for å få anerkjent eiendomsrettigheter slik Stortinget har bestemt.

5 Bevisførsel

FeFos prosesskriv i saken inngitt *etter* at ankeutvalget tillot anken, viser at ankesaken i all hovedsak gjelder bevisbedømmelse. Det vil derfor bli en omfattende bevisførsel fra denne side av de dokumentbevis som er fremlagt i saken.

I tillegg vil det være nødvendig å gjennomgå de transkriberte og norske oversatte versjonene av parts- og vitneforklaringene for utmarksdomstolen.

* * *

Sluttinnlegget er levert i Aktørportalen.

Oslo, 24. januar 2024
Advokatfirmaet Lund & Co DA

Advokat (H) Caroline Lund

Advokat Lasse G. Våg